Izabela Korniluk, *Jak zapełnić „białą plamę" na kulturalnej mapie Polski?*, Lubuskie Towarzystwo Kultury 1957-1992, Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze oraz Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze, Zielona Góra 2015, ss. 426

Odpowiedzi na to pytanie częściowo dostarcza monografia opisująca działalność Lubuskiego Towarzystwa Kultury (LTK) w latach 1957-1992. Publikacja jest pokłosiem badań przeprowadzonych na potrzeby rozprawy doktorskiej przez Izabelę Korniluk, kustosza dyplomowanego, kierowniczkę Działu Historycznego Muzeum Ziemi Lubuskiej. Autorka wykonała kwerendę w archiwum Działu, w którym przechowywane są 34 księgi protokołowe zawierające notatki ze spotkań Prezydium i Rady LTK oraz ze wszystkich dziewięciu Sejmików Kultury odbywających się w Zielonej Górze, a także księgi dotyczące klubów i towarzystw regionalnych. Na bazę źródłową złożyły się także „sprawozdania, pisma, ankiety, notatki, przemówienia, wystąpienia, protokoły, duża baza wycinków prasowych dotycząca bieżącej działalności LTK, zdjęcia, albumy, dyplomy, zaproszenia" (s. 10). Cennym przekazem jest *Pamiętnik* wieloletniego prezesa Towarzystwa – Wiesława Sautera, którego maszynopis (również ze zbiorów Działu) został wykorzystany przez Autorkę. Uzupełnieniem stały się materiały z zasobów Archiwum Państwowego w Zielonej Górze (zespoły *Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej Wydziału Kultury*, *Archiwum Komitetu Wojewódzkiego PZPR* oraz *Inwentarz zespołu KW PZPR*), a także niektóre materiały SB zgromadzone w poznańskim oddziale IPN. Ten szeroki wachlarz dostępnej dokumentacji pozwolił na podjęcie próby zbadania dosyć skomplikowanego zagadnienia, jakim jest geneza, szeroka działalność oraz likwidacja LTK.

Praca zostało podzielona na 7 rozdziałów obejmujących: genezę Towarzystwa, opis funkcjonowania jego licznych sekcji, aktywność LTK w zakresie badań naukowych oraz wydawniczą, Sejmiki Kultury, a ponadto towarzystwa sfederowane. Uzupełnieniem jest obszerny aneks zawierający 22 pozycje, m.in. Deklarację Ideową LTK, regulamin Lubuskiego Klubu Filmowego (LKF), sprawozdanie z pleneru Sekcji Plastyki Amatorskiej (SPA) czy uchwały Sejmików Kultury.

W 1956 r. tzw. odwilż październikowa umożliwiła młodym przedstawicielom inteligencji rozpoczęcie dyskusji na łamach „Gazety Zielonogórskiej". Wymiana poglądów, dotycząca „awansu kulturalnego" województwa, zainicjowana przez Janusza Koniusza doprowadziła do zwołania I Sejmiku Kultury w lipcu 1957 r. Izabela Korniluk przedstawiła przebieg tej dysputy oraz proces powstawania LTK w rozdziale pierwszym omawianej pracy. Utworzenie Towarzystwa pozwoliło częściowo wypełnić cyrankiewiczowską „białą plamę" na kulturalnej mapie Polski. W II rozdziale Autorka bardzo szczegółowo scharakteryzowała sekcje funkcjonujące przy Towarzystwie, najwięcej miejsca poświęcając LKF-owi, którego członkowie nakręcili łącznie 50 filmów. Następna część monografii ukazuje działalność LTK na rzecz rozwoju nauki w regionie: zwołanie Zjazdu Naukowców, a także I oraz II Narady Socjologów. W 1962 r. powstał Ośrodek Badawczo-Naukowy, starano się zainteresować regionem lubuskim profesjonalnych naukowców z liczących się w kraju środowisk. Autorka wyszła tu poza ramy organizacyjne LTK i opisała dorobek Stacji Naukowej Polskiego Towarzystwa Historycznego, ale także i konflikt między członkami Zielonogórskiego Oddziału PTH.

Kolejny fragment pracy omawia niezwykle bogatą działalność wydawniczą Towarzystwa. Sztandarowym jego periodykiem było „Nadodrze", które ukazywało się przez ponad 30 lat. Izabela Korniluk dokładnie opisała jego genezę, zmienne losy czasopisma, a także wiele osób, którzy byli zaangażowani w jego tworzenie. Nie pominęła również powołanego przez LTK „Rocznika Lubuskiego", który w późniejszym czasie został przejęty przez Lubuskie Towarzystwo Naukowe. Do poczytnych LTK-owskich publikacji w tamtym okresie należały ponadto „Kalendarze Lubuskie" i „Kalendarze Zielonogórskie".

Na podstawie wspomnianych protokołów Autorka przedstawiła przebieg kolejnych Sejmików Kultury, organizowanych co cztery lata. Ukazała zarówno tok obrad, jak i przygotowania do Sejmików, ich podsumowania oraz ocenę, a także ich następstwa. Każdy sejmikowy referat czy wystąpienie zostały streszczone, wymienione zostały poszczególne osoby wchodzące w składy komisji sejmikowych oraz wybieranego co cztery lata Zarządu LTK.

Ogromną wartość, szczególnie dla badaczy-regionalistów zajmujących się dziejami pomniejszych lubuskich miejscowości, będzie miała część monografii dotycząca towarzystw sfederowanych z LTK. W szczytowym momencie (lata 1973-75) pod skrzydłami Towarzystwa działało aż 26 ogniw terenowych.

Rozdział VII przedstawia ostatni, IX Sejmik Kultury z 1992 r. oraz likwidację LTK, której bezpośrednią przyczyną był czynnik ekonomiczny, a konkretnie – brak dotacji dla Towarzystwa i problemy z samodzielnym zdobywaniem środków na działalność. Społeczników zniechęciły również artykuły w prasie: *Sejmikowa gra pozorów* Piotra Maksymczaka, który doprowadził do rezygnacji Prezesa LTK Juliana

Dobosza i jego zastępcy Ryszarda Bucholskiego ze stanowiska oraz felieton Jerzego Nogiecia mający podobną wymowę pt. *Stowarzyszeniowe życie kulturalne. Najlepiej żyje się wśród fikcji*.

W zakończeniu I. Korniluk zebrała i usystematyzowała treść całej pracy. Trzydzieści pięć lat istnienia i prężnego funkcjonowania Lubuskiego Towarzystwa kultury podsumowała słowami:

> Wiele instytucji, cyklicznych wydarzeń i imprez kulturalnych swoje powstanie zawdzięcza LTK, a liczne grono ludzi nauki i kultury, do dziś aktywnych w Zielonej Górze i regionie, swoje pierwsze kroki stawiało w szeregach LTK. Wieloletnia praca społeczników zaangażowanych w LTK przyczyniła się do sukcesu wielu ludzi i wyniesienia regionu w hierarchii kulturalnej kraju (s. 380).

Autorka w sposób wiarygodny przedstawiła obraz funkcjonowania ruchu społeczno-kulturalnego na Ziemi Lubuskiej w okresie PRL. Ukazała zarówno liczne aspekty i płaszczyzny ówczesnej aktywności środowisk artystycznych oraz naukowych, jak i wsparcie udzielane Towarzystwu ze strony partii, w związku z którym nie dało się uniknąć propagandowej „otoczki" wszystkich działań. Niewątpliwą zaletą pracy jest mnogość wcześniej niepublikowanych źródeł, na których I. Korniluk oparła swoją pracę badawczą. Wartość monografii wzmacnia znaczna liczba cytatów z *Pamiętnika* W. Sautera, który był przecież przez wiele lat w centrum omawianych wydarzeń.

Razić może użycie przez Autorkę w niektórych akapitach sformułowań charakterystycznych dla słowa pisanego i mówionego w okresie Polski Ludowej, lecz tego typu język pozwala wprowadzić czytelnika w klimat Sejmików Kultury, posiedzeń Prezydium LTK czy przemówień, jakie wygłaszali np. delegaci z towarzystw regionalnych. Tamtą atmosferę ukazują również zawarte w publikacji zdjęcia, na których uwiecznieni zostali np. członkowie LKF na planie filmowym, Irena Solińska ubrana zgodnie z modą z lat 50. czy fotografia promująca „Nadodrze", na której przed kioskiem RUCH-u stoi kilka osób, a każda z nich jest wręcz zaczytana w tym piśmie.

Znaczenie dokumentacyjne omawianej monografii potęguje przytoczenie w niej wielu nazwisk osób, które uczestniczyły we wszelkich przedsięwzięciach zapoczątkowywanych przez LTK. Oprócz członków Prezydium i Rady, Autorka przywołała postaci pozostałych członków Towarzystwa, wielu społeczników z regionu, którzy również wnieśli swój wkład w aktywizację kulturalną województwa zielonogórskiego, a także działaczy partyjnych: ministrów, przewodniczących czy sekretarzy, szczególnie tych, którzy brali udział w kolejnych sejmikach. Bez inicjatywy, pomysłowości, życzliwości i chęci do działania tych wszystkich osób, „białą plamę" raczej trudno byłoby zapełnić. Warto podkreślić również obszerność zawartej w pracy bibliografii, która świadczy o erudycji I. Korniluk w temacie polskiego ruchu społeczno-kulturalnego po II wojnie światowej.

Z drugiej strony, w związku z tak wielką liczbą przytoczonych w tekście nazwisk, należałoby zestawić ich indeks, którego niestety zabrakło. Utrudnia to poruszanie się w treści pracy czy szybkie odnalezienie interesujących nas informacji. Autorka mogłaby też pokusić się o przygotowanie pełnej edycji tekstu *Pamiętnika* W. Sautera, którego jedynie fragmenty zostały dotychczas opublikowane[1].

Alina Polak

[1] W. Sauter, *Wspomnienia z mojego życia (fragmenty z pamiętnika – rok 1972)*, „Studia Zielonogórskie" 1997, t. 3, s. 203-210.